

УДК 633.6

Сулаймонов Иномжон Жамолдинович
«Агрохимё ва тупроқшунослик» кафедраси доценти
Андижон кишлок хўжалик институти
Сулайманов Инамжан Жамалдинович
доцент кафедраси «Агрохимия и почвоведение»
Андижанский сельскохозяйственный институт
Sulaymonov Inomjon
Docent of Department «Agricultural Chemistry and Soil Science»
Andijan Agricultural Institute

Комилова Дилфуза Кутбидиновна
«Агрохимё ва тупроқшунослик» кафедраси ассистенти
Андижон кишлок хўжалик институти
Комилова Дилфуза Кутбидиновна
ассистент кафедраси «Агрохимия и почвоведение»
Андижанский сельскохозяйственный институт
Komilova Dilfuza
Assistant of Department «Agricultural Chemistry and Soil Science»
Andijan Agricultural Institute

Собиров Саидислом Турсунбоевич,
Солижонов Шахбоз Зафаржонович,
Абдукодиров Хайрулло Валижонович
«Агрономия» факультети талабалари
Андижон кишлок хўжалик институти
Собиров Саидислом Турсунбоевич,
Солижонов Шахбоз Зафаржонович,
Абдукодиров Хайрулло Валижонович
студенты факультета Агрономии
Андижанского сельскохозяйственного института
Sobirov Saidislom,
Solijonov Shahboz,
Abduqodirov Khayrullo
Students of Faculty of Agronomics of the
Andijan Agricultural Institute

ТАКРОРИЙ ЭКИН СИФАТИДА ҚАНД ЛАВЛАГИ УРУҒИНИ КАПСУЛАЛАБ ЭКИШНИ ТЕКИС КЎЧАТ ОЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ

ПОВТОРНОЕ ВЫРАЩИВАНИЕ СЕМЯН САХАРНОЙ СВЕКЛЫ ЗАВИСИТ ОТ ПОСЕВА ПОСАДКИ САЖЕНЦЕВ

REPETITIVE CULTIVATION OF SUGAR BEET SEEDS IS ASSOCIATED WITH THE SOWING OF PLANTING SEEDLINGS

Аннотация. Суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида такрорий экин сифатида қанд лавлагини такрорий экин сифатида экканимизда улар уруғларидан тўлиқ кўчат олишимиз учун унинг уруғларини биогурус билан 50 ва 75% миқдорида капсулалаб экиш яхши (мос ҳолда 84ва 89%) самара беради.

Таянч сўзлар: бугдой, такрорий экин, қанд лавлаги, илгизмева, қандглилик, капсула, ҳосилдорлик, униб чиқиш, нам, суғориш, экинлар, майдон, тупроқ, ўзитлаш.

Аннотация. Чтобы повысить эффективность использования орошаемых земель в качестве второй культуры послеудующих ударов, лучше собрать 50–75% ее семян (84% и 89%), чтобы получить полную сажень их семян.

Ключевые слова: пшеница, павторный культур, сахарная свекла, корнеплод, сахарность, капсула, урожайность, приростаие, влажность, полив, культур, площадь, почва, подкорм.

Summary. In order to increase the efficiency of irrigated land use as a second crop of succeeded suction, it is best to plant 50–75% of its seeds with seeds (respectively, 84% and 89%), so as to obtain full seedlings of seeds.

Key words: wheat, sugar beet, cornea, saxarity, capsule, yield, increase, humidity, area, root system, yield, soil, feeding.

Республикамиз аҳолисини озиқ-овқат маҳсулотларига хусусан, нон ва нон маҳсулотларига бўлган талабини қондириш мақсадида бугдой майдонлари суғориладиган ерлар ҳисобига кенгайтирилди. Бунинг натижасида суғориладиган ерлардан самарали фойдаланиш мақсадида бугдой ҳосили йиғиштириб олинганидан кейин унинг ўрнига такрорий экин экиш муаммоси пайдо бўлди. Натижада бугунги кунга келиб, республикамизнинг турли тупроқ-иқлим шароитлари учун такрорий экинлар сифатида қайси экинларни экиш кераклиги ва уларни ўстириш агротехникаси бўйича жуда кўп маълумотлар олинди. Бугунги кунда шу маълумотлар асосида суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлиги муттасил ошиб бормоқда. Аҳоли эҳтиёжлари учун етарли миқдорда маҳсулотлар етиштирилмоқда.

Республикамиз иқлими ёз ойларида ўта иссиқ бўлиб, ўша вақтда экилган уруғларни тўлик униб чиқиши, экилган кўчатларни тутиб қолишида қийинчиликлар туғдириб келган. Қанд лавлагининг уруғи бошқа ўсимликлар уруғидан кескин фарк қилади. М. А. Белаусов (1947) нинг берган маълумотида кўра қанд лавлагининг уруғи ўзининг оғирлигига нисбатан 180% намни ўзлаштирганидан кейин униб чиқади. Бу намликни республикамизнинг иссиқ кунларида етарли миқдорда таъминлашда қийинчилик туғиради. Бу уруғларни кеч униб чиқишига ва текис кўчатлар ҳосил қилишига салбий таъсир кўрсатади. Қанд лавлаги уруғини етарли миқдорда намлаб кейин экилса, уруғ таркибида маълум миқдорда қанд миқдори бўлганлиги боис, улар сеалкаларга ёпишиб қолади. Бу уруларни те-

кис тушмаслигига ва майдаланиб кпетишига олиб келади.

Юқоридагиларни ҳисобга олган ҳолда биз қанд лавлаги уруғини қобиклаб (капсулалаб) экишни ўз олдимишга мақсад қилиб олдик. Қобик сикатида биогурусдан фойдаландик, уларни қанча миқдорда кўшиш кераклигини ўрганиш мақсадида биогурусни турли нисбатларда кўшиб кўрдик. Бу куйидаги 1-жадвалда келтирилган. Тадқиқотларимизда қанд лавлагининг қатор оралиқлари 60 см қилиб олиниб, 60X20–1 тизимда экилди. Тажрибада бешта вариант бўлиб, тўрт такрорланишда бир ярус қилиб жойлаштирилган, битта деянкада саккиз қатор бўлиб, қаторнинг узунлиги 100 метрни, деянканинг умумий майдони 480 м² ни, ҳисобга олиш майдони эса 240 м² ни ташкил этади.

Биз юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, қанд лавлаги уруғи ўзининг оғирлигига нисбатан 180% намни ўзлаштирганда униб чиқади. Ҳаммага маълумки, экинлар уруғини униб чиқишини ҳисобга олиш умумий уруғларни 10% миқдорда (Доспехов, 1985) униб чиққанида бошланади ва 75% дан ортганида тўлик униб чиққан деб ҳисобланади.

Тажриба бугдой дон ҳосили йиғиштириб бўлгач, ер шудгорланиб, барона қилиниб, мола босилганидан кейин 24 майда экилди. Тажриба вариантлари бўйича униб чиқишни кузатганимизда, назорат ва биогурус мидори 25% қилиб капсулаланган иккинчи вариантда уруғ экилган куннинг тўртинчи куни униб чиқиш бошланмаганлиги кузатилди. Тажрибанинг ўрганилаётган учинчи вариантыда 17%, тўртинчида 19% ва бешинчи вариантда 11% бўлганлиги кузатилди. Кейинги кузатишларимизда,

1-жадвал

Қанд лавлаги уруғини капсулалаб экишни кўчатлар униб чиқишига таъсири

Вар.	Экиш усули, биогурус миқдори, %	Уруғларни униб чиқиши, %				
		28.06	29.06	30.06	01.07	02.06
1	Назорат	-	-	17	51	74
2	25	-	26	57	84	
3	50	17	48	78		
4	75	19	51	83		
5	100	11	39	67	89	

иккинчи куни (29.06) 2-вариантда униб чиқиш бошланиб, 26% ни ташкил этди. Назорат вариантыда 30.06 куни униб чиқиш бошланган бўлсада, қолган вариантларда униб чиқиш тугаганлигига қарамасдан, 02.07 кунга келиб бори 74% уруғ униб чиққанлиги аниқланди. Кейинги кунларда ҳам бу ўзгармай қолди. Бунинг сабаби, суғорилган майдонда тупроқ намлигини кам бўлганлиги сабабли уруғларни униб чиқишига намни етарли бўлмаганлиги бўлса керак. Униб чиқиш тажрибанинг

ўрганилаётган 3 ва 4 вариантларда бўлиб, у униб чиқиш бошланганнинг учинчи кунда, яъни 30.06 куни тўлиқ (мос равишда 78 ва 83%) униб чиққанлиги кузатилди.

Демак, қанд лавлагини такрорий экин сифатида экканимизда улар уруғларидан тўлиқ қўчат олишимиз учун унинг уруғларини биогурус билан 50 ва 75% миқдорида капсулалаб экиш яхши (мос ҳолда 84ва 89%) самара беради. Қўчатларни қисқа муддатда бир текис униб чиқишини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Белоусов Б. А. Сахарная свекла в Узбекистане. — М. «Сельхозиздат», 1947 г.
2. Сулаймонов И. Ж. Минеральное удобрение в сахарном свекле / Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали. Т., 1996. — 16–17 бетлар.